

Структурно-функціональна модель формування професійної компетентності майбутніх хореографів

Обґрунтовано структурно-функціональну модель формування професійної компетентності майбутніх хореографів, уточнено зміст понять «модель» і «моделювання», визначено етапи реалізації технології моделювання професійної компетентності майбутніх хореографів. Ця структурно-функціональна модель формування професійної компетентності майбутніх хореографів містить наступні блоки: методологічно-змістовий, суб'єкт-суб'єктний, процесуально-організаційний; контрольню-результативний, які є взаємозумовленими та взаємозалежними, реалізуються через дотримання певних умов, що забезпечують ефективність функціонування моделі в процесі фахової підготовки.

Ключові слова: структурно-функціональна модель, професійна компетентність, майбутні хореографи.

Вступ. У сучасних умовах модернізації та реформування вітчизняної системи вищої освіти потребує переосмислення мета, зміст та організація художньо-творчого виховання майбутніх фахівців галузі «Культура та мистецтво». З огляду на зазначене, логічною та науково обґрунтованою постає потреба в підготовці нової генерації хореографів, готових і здатних до реалізації стратегічних освітніх і художньо-творчих завдань за умов суспільних змін.

За таким підходом особливого значення набуває розробка і обґрунтування структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності майбутніх хореографів – керівників професійних та аматорських хореографічних колективів. Вона містить основні компоненти, спрямовані на підвищення рівня професійної компетентності, а визначення етапів та рівнів розвитку досліджуваної компетентності є актуальною проблемою теорії і методики мистецької освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців присвятили свої наукові доробки багато українських науковців, з-поміж яких: В. Андрущенко, В. Бондар, Л. Вітренко, М. Головань, С. Горбань, А. Грітченко, А. Гуржій, Л. Дибкова, Г. Євтушенко, О. Керницький, С. Котова, А. Кузьмінський, В. Курок, О. Литвин, Н. Литвинова, Л. Марцева, С. Мельничук, Л. Моторна, А. Нізовцев, В. Омеляненко, Л. Омельченко, С. Сисоєва, М. Чаплак та ін. Підготовку хореографів у закладах вищої освіти досліджували такі науковці та педагоги-практики: Л. Андрощук, В. Босий, Т. Благова, О. Голдрич, О. Олексійович, В. Косторовицька, Б. Колногузенко, А. Кривохижа, В. Литвиненко, О. Мартиненко, І. Мурована, В. Нікітін, Г. Ніколаї, О. Плахотнюк, В. Похиленко, О. Реброва, О. Скрипник, С. Твердохліб, В. Черкасов та ін.

Метою статті є обґрунтування структурно-функціональної моделі, спрямованої на формування професійної компетентності майбутніх хореографів.

Виклад основного матеріалу. Студіювання науково-педагогічної літератури, обговорення актуальних питань організації освітнього процесу та

¹ Черкасов Володимир Федорович, Комунальний заклад вищої освіти «Академія культури і мистецтв» Закарпатської обласної ради (м. Ужгород). <https://orcid.org/0000-0001-9112-3468>

освітньо-професійних програм бакалаврського та магістерського рівня вищої освіти галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 024 «Хореографія», зумовили доцільність розробки структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності майбутніх хореографів у фаховій підготовці.

Укладачі Філософського словника соціальних термінів трактують поняття «модель» як «схему, зображення, опис будь-якого явища чи процесу в природі, суспільстві, виробництві тощо»; «образ, аналог визначеного фрагмента природної чи соціальної реальності» [11, с. 141]. І. Зязюн під моделлю розуміє «штучно створений зразок у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм чи формул, який, будучи подібним до досліджуваного об'єкта (чи явища), відображає і відтворює у більш простому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки і відношення між елементами цього об'єкта» [4, с. 209].

«Модель» походить від латинського *modulus*, що означає «міра», «взірець», «норма». Модель – це матеріальний або уявлюваний аналог певного об'єкта, предмета, явища або процесу, який зберігає суттєві риси об'єкта і здатний замішувати його під час вивчення, дослідження або відтворення. Часто в ролі моделі виступає уявний об'єкт, що замінює в процесі дослідження об'єкт-оригінал. У найширшому сенсі під словом «модель» ми розуміємо умовний чи уявний образ об'єкта, який нас цікавить, або, навпаки – прообраз деякого об'єкта чи системи об'єктів.

Відтак «модель» є опис об'єкта, на будь-якій формалізованій мові, складений з метою вивчення його властивостей. Такий опис особливо корисний у випадках, коли дослідження самого об'єкта ускладнене або фізично неможливе. Таким чином, процес створення моделі об'єкта називається моделюванням.

Виважений підхід до сутності поняття «моделювання» уможливорює стверджувати, що укладачі «Енциклопедії освіти» інтерпретують зазначену дефініцію як «дослідження яких-небудь об'єктів, систем, явищ, процесів шляхом побудови і визначення їх моделей» [3, с. 535].

Під час проведення експериментальної роботи, укладання наукових проєктів і сценічно-концертних програм виникає необхідність будувати інформаційні моделі реальних об'єктів – прототипів моделі. Отже, моделювання – це дослідження об'єктів за допомогою побудови та вивчення їхніх моделей.

Таким чином, під структурно-функціональною моделлю формування професійної компетентності майбутніх хореографів ми розуміємо опис та теоретичне обґрунтування структурно-функціональних компонентів даного процесу.

Не викликає сумніву, що технологія моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх хореографів передбачає наступні етапи реалізації: формулювання мети та завдань дослідження; визначення предмету та об'єкту функціонування зазначеного феномена; ознайомлення з особливостями становлення та розвитку професійної компетентності майбутніх хореографів; проєктування основних структурно-функціональних особливостей моделі зазначеного явища; розробка педагогічної технології на теоретичному рівні та впровадження її в практику художньо-творчої діяльності; вивчення та аналіз результатів упровадження змодельованої технології в умовах репетиційної та концертно-сценічної діяльності; підведення підсумків і формулювання висновків стосовно ефективності запровадження змодельованої технології; розробка заходів

щодо коригування структурно-функціональної моделі з метою покращення ефективності її реалізації.

Розроблена нами структурно-функціональна модель формування професійної компетентності майбутніх хореографів містить наступні блоки: *методологічно-змістовий, суб'єкт-суб'єктний, процесуально-організаційний; контрольньо-результативний.*

Методологічно-змістовий блок структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності майбутніх хореографів охоплює мету та завдання, об'єкт і предмет дослідження, основні методологічні підходи та принципи їхнього запровадження. На сучасному етапі входження України до світового освітнього товариства ставляться нові вимоги щодо професійної підготовки і художньо-творчої діяльності майбутніх хореографів в тих чи тих професійних та аматорських хореографічних колективах. За такої ситуації мету формування професійної компетентності майбутніх хореографів ми вбачаємо у досягненні результату, який уможливило володіння сучасними інноваційними технологіями і інтерактивними методами організації репетиційного процесу і концертно-сценічної діяльності в професійних та аматорських хореографічних колективах. Зважаючи на актуальність зазначеної проблематики, сучасні заклади вищої освіти орієнтовані на такий рівень фахової підготовки, який забезпечить належну якість художньо-технічної та сценічно-виконавської підготовки і буде сприяти формуванню професійної компетентності майбутніх хореографів.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: формування у майбутніх хореографів стійкої позитивної мотивації до майбутньої професійної діяльності в професійних та аматорських хореографічних колективах; оволодіння сучасними технологіями у галузі хореографічного мистецтва; формування умінь і навичок репетиційного і сценічного досвіду, здійснення художньо-творчої професійної діяльності відповідно до вимог сучасності хореографічної освіти; рефлексія, контроль і корекція отриманих результатів у процесі повсякденної художньо-творчої діяльності й концертно-сценічних виступів у контексті творчих проєктів, фестивалів, конкурсів, спільних концертних заходів, присвячених знаменним подіям у житті суспільства.

Моделювання процесу професійної компетентності майбутніх хореографів потребувало визначити методологічне підґрунтя, яке містить певну сукупність різноманітних засобів і прийомів й разом з тим у тій чи іншій ситуації ефективно впливають на формування умінь і навичок, необхідних для подальшої хореографічної діяльності.

Доречно наголосити на тому, що найбільш ефективними методологічними підходами у формуванні професійної компетентності майбутніх хореографів визначено підходи, які доповнюють та зумовлюють один одного і ефективно впливають на рівень художньо-творчої діяльності хореографічного колективу. До них належать: *системний, компетентнісний, діяльнісний, акмеологічний.*

Системний підхід – це система, яка утворена із сукупності логічних прийомів, методичних правил та принципів теоретичного дослідження і виконує евристичну функцію в загальній концепції наукового пізнання. Тож системний підхід у методології наукового пізнання та хореографічній практиці є один із головних напрямів, мета і завдання якого полягають у дослідженні діяльності певних хореографічних колективів і хореографів у мистецькій галузі знань.

Системний підхід сприяє формуванню відповідного адекватного формулювання суті досліджуваних проблем у хореографічній освіті і вибору ефективних засобів їхнього вирішення.

Доцільно враховувати, що системний підхід містить у собі принципово нову головну установку, спрямовану в своїй основі на виявлення конкретних механізмів цілісності об'єкта і, при нагоді, повної типології його зв'язків. Загалом же системний підхід визначає необхідність розчленування досліджуваних багатокомпонентних об'єктів на основі найбільшої важливості зв'язків, не зважаючи на різноманіття їхніх типів у кожній конкретній складовій.

Системний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх хореографів передбачає опанування комплексом базових дисциплін під час навчання у закладі вищої освіти, виражений підхід до визначення та засвоєння вибіркового дисциплін, а також проходження різних видів практик у дитячих та молодіжних аматорських хореографічних колективах.

Компетентнісний підхід є основоположним у професійній підготовці майбутніх хореографів. З позицій компетентнісного підходу рівень освіченості і практичної готовності до хореографічної діяльності не визначається обсягом знань та їх енциклопедичністю, а здатністю розв'язувати проблеми різної складності на основі наявних знань. Не викликає сумніву, що компетентнісний підхід не заперечує необхідність знань, але він акцентує увагу на здатності використовувати здобуті знання.

Доречно наголосити, що промовистим свідченням результатів ґрунтовної хореографічної освіти є те, що компетентнісний підхід передбачає не лише трансляцію знань, умінь і навичок від викладача до студента, а й формування у майбутніх хореографів професійної компетентності, спроможність адекватно вирішувати актуальні проблеми в галузі хореографічного мистецтва. Реалізація такого підходу передбачає використання новітніх освітніх технологій у навчанні, рефлексію майбутніх хореографів, самостійність та креативність застосування у майбутній хореографічній діяльності професійних умінь і навичок як у повсякденній роботі, так і під час концертно-сценічних виступів.

Не викликає сумніву, що компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх хореографів стає останнім часом все більш поширеним і претендує на роль концептуальної основи хореографічної освіти, підсилює її практичну орієнтацію, зосереджує увагу на значенні досвіду, вмінь та навичок, які спираються на наукові знання та світовий досвід у галузі хореографічного мистецтва. У цьому контексті варто згадати, що визначальним фактором у реалізації компетентнісного підходу є зорієнтованість на розвиток системного комплексу умінь, смислових орієнтацій, адаптаційних можливостей, досвіду і способів трансформаційної діяльності з метою отримання конкретного результату в репетиційній та концертно-сценічній діяльності.

Діяльнісний підхід в хореографічній освіті представляє собою методологічний базис, на якому відбувається запровадження різних хореографічних концепцій з можливими конкретними інтерактивними технологіями, інноваційними прийомами і засобами навчання. У цьому контексті варто зазначити, що діяльнісний підхід є альтернативним методу трансляції знань та їх пасивного засвоєння, дозволяє досягти освітніх цілей, втілюючи потреби суспільства і держави.

Студіювання наукової літератури доводить, що діяльнісний підхід варто розглядати за трьома збалансованими напрямками: по-перше – активний, самостійний, перетворювальний характер зазначеного підходу; по-друге – особистісний розвиток майбутніх хореографів, який характеризує творче становлення особистості, її саморозвиток у процесі діяльності в хореографічному колективі, розвиток індивідуальних хореографічних здібностей і навичок колективної діяльності під час концертно-сценічних виступів; по-третє – особливості реалізації майбутніх хореографів, що передбачає цілеспрямованість, мотиваційну обумовленість, творчу взаємодію з учасниками інших колективів під час концертних виступів.

Не викликає сумніву, що використання діяльнісного підходу в освітньому процесі навчального закладу передбачає створення умов для повної реалізації здібностей, таланту, всебічного розвитку кожного суб'єкта освітнього процесу. До того ж гуманітаризацію, демократизацію освітнього середовища, пріоритет загальнолюдських цінностей. Отже, діяльнісний підхід – це така організація художньо-творчого процесу, за якої головна увага приділяється активній, різнобічній, продуктивній, максимально самостійній діяльності майбутніх хореографів на основі засвоєння ними способів дій і хореографічних комбінацій.

Акмеологічний підхід є базовою методологічною основою, що зумовлює рух майбутніх хореографів до вершини професіоналізму, характеризує творчі можливості особистості й виступає головною умовою суб'єктної реалізації індивіда. Це можливість втілити свої художньо-творчі потенції, самовизначитися у подальшій художньо-творчій діяльності. Саме завдячуючи акмеологічному підходу відбувається відновлення цілісності особистості фахівця, який набуває досвід хореографічної майстерності, а його індивідуальні, особистісні та суб'єктно-діяльнісні якості уможливають піднятися на вищий щабель творчості.

Провідною ідеєю акмеологічного підходу в хореографічній освіті є забезпечення акмеологічного розвитку майбутніх хореографів, основними якостями якого є:

- ініціатива, самостійне цілепокладання, планування, передбачення;
- максимальна включеність у діяльність;
- прагнення до саморегуляції, самоконтролю і самокорекції;
- постійна орієнтація особистості на саморозвиток і самооновлення;
- прагнення до самореалізації і творчого пошуку;
- інтеграція свого професійного іміджу в колективну творчість;
- структурування і впорядкування власного хореографічного досвіду, вивчення досвіду провідних вітчизняних і зарубіжних хореографів.

До **суб'єкт-суб'єктного блоку** відносяться науково-педагогічні працівники та здобувачі вищої освіти за бакалаврським та магістерським рівнями. З цієї позиції взаємодію суб'єктів освітнього процесу визначає суб'єкт-суб'єктний блок. На такій основі, у контексті проведеного дослідження проєктується педагогічна система, забезпечується спільна діяльність науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти, реалізується принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

До структури **процесуально-організаційного блоку** входять:

- *етапи формування професійної компетентності майбутніх хореографів, з-* поміж яких: мотиваційно-діяльнісний, організаційно-процесуальний, рефлексивно-результативний;

➤ *методи дослідження*: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, систематизація, класифікація використаних наукових джерел, порівняльно-зіставний та проблемно-цільовий аналіз, діагностичний, праксиометричний, ретроспективний, прогностичний методи;

➤ *педагогічні технології освітнього процесу*: технології традиційного навчання, технологія проблемного навчання, ігрові технології навчання, технологія особистісно-орієнтованого навчання, технологія розвивального навчання, технологія колективного способу навчання, технологія розвитку критичного мислення, технологія програмного навчання, технологія інтерактивного навчання, проєктна технологія, технологія модульного навчання, технологія колективного творчого виховання;

➤ *форми організації художньо-творчого процесу*: аудиторні та позааудиторні заняття; лекції та практичні заняття; групові та індивідуальні заняття; самостійна робота; інноваційні заняття – тренінг, ділові ігри, ситуаційні завдання, майстер-класи, проблемні заняття, тематичний диспут, дискусія, лекція-концерт, гра-казка, екскурсії, бліц-ринг;

➤ *засоби навчання*: інформаційні, інноваційні, контрольні.

Контрольно-результативний блок запропонованої моделі охоплює *критерії* – мотиваційно-ціннісний, інноваційно-когнітивний, діяльнісний, рефлексивно-оцінювальний; *відповідні показники* – позитивна мотивація до оволодіння професійною компетентністю майбутніми хореографами, ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності, знання у галузі хореографічного мистецтва, знання технологій щодо проведення занять і організації сценічно-виконавської діяльності, комплекс умінь і практичних навичок професійної діяльності у галузі хореографії, володіння навичками застосування хореографічних технологій щодо проведення репетиційних занять і сценічно-концертних виступів, уміння здійснювати оцінювання власної діяльності та діяльності своїх колег, здатність до рефлексії та корекція отриманих результатів; *рівні* сформованості професійної компетентності майбутніх хореографів – високий, достатній, середній, низький; *діагностичний інструментарій* для їх визначення, а також результат художньо-творчого процесу, відтвореного в зазначеній моделі позитивною динамікою.

Висновки.

З огляду на сказане та зважаючи на недостатню розробленість даної проблематики варто зазначити, що нами уточнено зміст понять «модель» і «моделювання», модель формування професійної компетентності майбутніх хореографів, визначено етапи реалізації технології моделювання професійної компетентності майбутніх хореографів. Доведено, що розроблена структурно-функціональна модель містить наступні блоки: методологічно-змістовий, суб'єкт-суб'єктний, процесуально-організаційний; контрольно-результативний, які є взаємозумовленими та взаємозалежними, реалізуються через дотримання певних умов, які забезпечують ефективність функціонування моделі в процесі фахової підготовки.

Перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямку вбачаємо в розробленні навчально-методичного забезпечення процесу формування професійної компетентності майбутніх хореографів.

Література:

1. Благова Т. О. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів у системі педагогічної освіти. Вісник Житомирського державного університету, 2010. Вип. 50. Серія: Педагогічні науки. С. 72–76
2. Голдрич О. Хореографія : навч. посіб. Л. : Край, 2003. – 158 с.
3. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Креміня. Київ: «Юрінком Інтер». 2008. 1040 с.
4. Зязюн І. А. Світоглядні пріоритети педагогіки. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр.: у 2-хч. Київ–Вінниця, 2002. Вип.2, Ч.1. С.10–16.
5. Колногузенко Б. М. Методика роботи з хореографічним колективом. Харків: ХДАК, 2004 86 с.
6. Кривохижа А. М. Роздуми про мистецтво танцю / А. М. Кривохижа. Кіровоград : Центральн. вид-во, 2012. 172 с.
7. Мартиненко О. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя хореографії до роботи в дитячому танцювальному колективі. Вісник Луганськ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Сер.: Педагогічні науки. Луганськ, 2013. № 10 (2). С. 105–111.
8. Похиленко В. Ф. Танець між небом і землею / В. Похиленко. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 351 с.
9. Реброва О. Є. Художньо-педагогічна ментальність майбутніх учителів хореографії як чинник формування фахових якостей. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2015. № 1. С. 50–55.
10. Ростовська Ю. О. Педагогічні проблеми формування професійних переконань майбутніх учителів хореографії. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. 2018. Вип. 151 (2). С. 207–211.
11. Філософський словник соціальних термінів / ред. рада В. П. Андрущенко, Л. В. Губерський, В. Г. Кремень та ін. 3-тє вид., доп. Київ –Харків: Р.І.Ф., 2005. 670 с.
12. Цветкова Л. Ю. Методика викладання класичного танцю. Підручн. 2-е вид. К.: Альтерпрес, 2007. 324 с.

CHERKASOV Volodymyr.

Structural and functional model of formation of professional competence of future choreographers.

The article is devoted to the justification of the structural-functional model of the formation of professional competence of future choreographers, the meaning of the concepts «model» and «modeling» is clarified, the stages of implementation of the technology of modeling the professional competence of future choreographers are defined. It is proved that the developed structural-functional model of formation of professional competence of future choreographers contains the following blocks: methodological-content, subject-subject, procedural-organizational; control-resultative, which are mutually determined and interdependent, are implemented through compliance with certain conditions that ensure the effectiveness of the model in the process of professional training.

Keywords: structural-functional model, professional competence, future choreographers.

References:

1. Blahova T. O. Peculiarities of professional training of future teachers-choreographers in the system of pedagogical education. Bulletin of Zhytomyr State University, 2010. Issue. 50. Series: Pedagogical sciences. P. 72–76 [in Ukrainian].
2. Goldrych O. Choreography: teaching. manual. L.: Kray, 2003.158 p. [in Ukrainian].
3. Encyclopedia of education / edited by V. G. Kreminya. Kyiv: Yurinkom Inter. 2008. 1040 p. [in Ukrainian].
4. Zyazyun I. A. Worldview priorities of pedagogy. Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems: coll. of science pr.: at 2-hch. Kyiv–Vinnytsia, 2002. Issue 2, Part 1. P.10–16. [in Ukrainian].
5. Kolnoguzenko B. M. Method of working with a choreographic team. Kharkiv: KhDAK, 2004, 86 p. [in Ukrainian].

6. Kryvokhizha A. M. Reflections on the art of dance / A. M. Kryvokhizha. Kirovohrad: Tsentralnoukr. edition, 2012. 172 p. [in Ukrainian].
7. Martynenko O. V. Professional training of a future choreography teacher to work in a children's dance team. Visnyk Luhansk. national University named after Taras Shevchenko. Ser.: Pedagogical Sciences. Luhansk, 2013. No. 10 (2). P. 105–111. [in Ukrainian].
8. Pokhilenko V. F. Dance between heaven and earth / V. Pokhilenko. Kirovohrad: Imex-LTD, 2012. 351 p. [in Ukrainian].
9. Rebrova O. E. Artistic and pedagogical mentality of future choreography teachers as a factor in the formation of professional qualities. Scientific notes of the Nizhyn State University named after Mykola Gogol. Psychological and pedagogical sciences. 2015. No. 1. P. 50–55. [in Ukrainian].
10. Rostovska Yu. O. Pedagogical problems of forming professional beliefs of future teachers of choreography. Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences. 2018. Issue 151 (2). P. 207–211. [in Ukrainian].
11. Philosophical dictionary of social terms / ed. board V. P. Andrushchenko, L. V. Huberskyi, V. G. Kremen and others. 3rd ed., add. Kyiv-Kharkiv: R.Y.F., 2005. 670 p. [in Ukrainian].
12. Tsvetkova L. Yu. Methodology of teaching classical dance. Manual 2nd edition Kyiv: Alterpress, 2007. 324 p.